

УДК 727.7 (045)

О. А. Костюченко*Асистент кафедри архітектури**Національний авіаційний університет*Науковий керівник: к.арх., доц. **Г.І. Болотов***Доцент кафедри містобудування**Національний авіаційний університет*

ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АРТ-ЦЕНТРІВ

Анотація: у статті наведено основні принципи архітектурно-планувальних характеристик арт-центрів. У роботі зібрано висновки дослідження зі створення наукової бази для проектування арт-центрів.

Ключові слова: арт-центр, центр мистецтв, сучасне мистецтво, принципи організації, атрактивність, середовище.

Постановка проблеми. У другій половині ХХ ст., з'явилися теорії поліфункціональності архітектурної форми, що ґрунтуються на невідповідності вузькоспеціалізованих об'єктів життєвим потребам людини, необхідності інтеграційного підходу до організації об'єктів архітектурного середовища [4]. Арт-центри є новим типом експозиційно-видовищних споруд для проведення мистецьких заходів, що отримали широке розповсюдження у світовій архітектурі в кін. ХХ ст. Арт-центр має розширену функціональну структуру, яка включає в себе, окрім експозиційної, видовищну та дозвілєву функції, що сприяє спілкуванню та творчому розвитку митців та відвідувачів. Арт-центр – це поліфункціональна будівля чи комплекс, що складається з універсальних та спеціалізованих приміщень для здійснення основної (експонування сучасного мистецтва) та додаткових функцій. Арт-центр розглядається як матеріальне втілення функціональних процесів у сфері сучасного мистецтва, як своєрідна «оболонка» для творів мистецтва.

Угода між Урядом України та Європейською Комісією про участь України у програмі «Креативна Європа»[3] (Угоду ратифіковано Законом № 978-VIII від 03.02.2016[1]) свідчить про посилення уваги до стану культурних та мистецьких закладів України. Вивчення практики проектування арт-центрів в Україні показало що на сьогоднішній день недостатньо уваги приділяється забезпеченню якісними проектами, у яких вирішені питання раціонального розміщення, оптимального функціонального наповнення та відповідності сучасним експозиційним вимогам. Це пов'язано із відсутністю науково-обґрунтованих

пропозицій щодо архітектурно-планувальної організації та застарілістю нормативної бази.

Аналіз джерел. Загальні питання методики архітектурного проектування громадських будівель і споруд розглядалися такими дослідниками: В. Абизов, П. Безродний, В. Єжов, Л. Ковальський, Н. Ковальська, В. Куцевич, В. Проскуряков, В. Савченко, О. Слепцов, В. Соченко, В. Тимохін, В. Товбич, В. Уреньов та інші. Дослідження архітектури музеїв та виставкових будівель М. Катерноги, В. Ревякіна, Р. Клікса, Е. Цайдлера, Ф. Лаусона. Конкретні теоретичні розробки архітектурних концепцій прототипів та центрів сучасних мистецтв представлені у роботах О.Савицької, А. Харитонової, К. Трегубова, В.Дивака.

Мета доповіді: визначити та описати основні принципи архітектурно-планувальної організації арт-центрів.

Виклад основного матеріалу. Визначення принципів архітектурно-планувальної організації арт-центрів потребує врахування наступного ряду аспектів:

- соціально-економічні, що відображають об'єктивні зміни в сучасному суспільстві (розвиток сучасного мистецтва, зміна сфер людської діяльності та творчості під впливом цифрових технологій; позиціонування в сучасних умовах мистецьких закладів як основного генератора культурного життя і арт-центру як його ядра; розширення функцій арт-центру і активну участь у процесах культурного і суспільного життя). Оцінка діяльності арт-центрів може бути проведена або з позицій соціальної ефективності як відповідність результатів діяльності закладу основним соціальним потребам і цілям суспільства, інтересам окремої людини; або з позицій соціально-економічної ефективності як співвідношення отриманого соціального ефекту і витрат, що сприяють його досягненню.

- функціонально-технологічні, що фіксують сучасні тенденції багатофункціональності, зміни експозиційної технології (зміна технології експонування; поєднання експозиційних і видовищних функцій в структурі одного комплексу; структура функціональних потоків; сезонність відвідувань і періодичність культурних заходів; зміни в системах зберігання фондів, пов'язані із переміщенням фондів у окремі спеціалізовані будівлі).

В процесі аналізу літературних джерел та проектного досвіду виявлені функціональні особливості арт-центрів відносно інших експозиційних та видовищних закладів, а саме – відсутність фондів, збільшення площ, відведених для тимчасових виставок, включення у структуру зон для мистецької діяльності.

Проведене дослідження дозволило запропонувати рекомендації щодо проектування арт-центрів в Україні. На основі аналізу соціально-культурних умов розвитку, містобудівних особливостей розміщення, функціонально-планувальних основ формування арт-центрів, визначені головні принципи і

прийоми їх архітектурно-композиційної організації, серед яких особливе значення мають чотири наступні принципи:

Розроблено чотири принципи архітектурно-планувальної організації арт-центрів з врахуванням містобудівного, архітектурно-планувального, архітектурно-художнього та інженерного рівнів їх реалізації (рис.1).

Принцип привабливості (атрактивності) - естетична унікальність, неповторність архітектурного образу арт-центру. За визначенням проф. Шебек Н. «атрактивне» архітектурне середовище – це один з шістнадцяти типів штучного довкілля, яке в найбільшій мірі враховує очікування «місіонерів» і найповніше може бути описаним з позицій його привабливості. У такому оточенні створюються умови, принагідні для певних категорій населення. Воно відтворює специфічні особливості природного чи культурного контексту «місця», з яким людина ототожнює себе. «Атрактивне» архітектурне середовище породжує в людині відчуття прихильності, симпатії, любові. Вона відчуває емоційний зв'язок з довкіллям, про що свідчить бажання повертатися у певне місце і довше знаходитися там [5]. Таким чином принцип включає використання явища «атрактивності», що виявляється в яскравій образній виразності будівлі або комплексу арт-центру. Індивідуальне архітектурне вирішення зовнішнього вигляду будівлі і внутрішніх експозиційних просторів залежно від індивідуальності експонованої колекції творів сучасного мистецтва (віддзеркалення особливого характеру певного виду сучасного мистецтва, як творчого процесу, в архітектурі проектованої будівлі); акцентування в експозиційному просторі певного виду сучасного мистецтва; врахування індивідуальних маршрутів відвідувачів.

Принцип різноманітності (диверсифікації) (*Диверсифікація* від новолат. *diversificatio* — зміна, різноманітність; від лат. *diversus* — різний і *facere* — робити) - формування поліфункціонального центру - поєднання функцій виставки, видовищ, навчання, творчості, спілкування та культурного дозвілля в одному архітектурному комплексі з функціонально-технологічною оптимізацією процесів - вдосконалення функціонування арт-центру в результаті впровадження сучасних технологій експонування. Поява нових додаткових функцій (навчання, наука, дозвілля, відпочинок і т.д) і розвиток їх взаємодії з виставковою зоною. Функціонально-технологічна оптимізація процесів - вдосконалення функціонування арт-центру в результаті впровадження сучасних технологій для експонування творів сучасного мистецтва. Організація структурних взаємозв'язків будівлі арт-центру рекомендується завдяки створенню сукупності стійких зв'язків компонентів мистецького комплексу між собою і довкіллям. Необхідно передбачати можливість динамічного розвитку об'єму будівлі та всієї структури в цілому (передбачати багаточергове

будівництво); забезпечення органічного взаємозв'язку внутрішнього простору і зовнішнього вигляду арт-центру з природним оточенням.

Рис. 1. Принципи архітектурно-планувальної організації арт-центрів

Принцип інтегральної комунікативності – створення сукупності стійких зв'язків компонентів арт-центру між собою і навколишнім середовищем. Втілюється використанням двох прийомів: комунікаційності, динамічності і гнучкості планування. Комунікаційність виражається в зручних транспортних і пішохідних зв'язках, зв'язок з суспільним центром міста і іншими складовими міської інфраструктури, облік особливостей містобудівної ситуації місця розташування - конфігурація ділянки, перепад рельєфу, орієнтація і ін. Динамічність і гнучкість планування виражається у варіантності планувальних схем завдяки можливості різного поєднання і трансформації виставкових приміщень; включення в експозицію зовнішнього простору і можливість перспективного розширення; універсальне використання приміщень; перетікаючого простору: всі функціональні зони розташовані по рівнях, які плавно переходять з однієї в іншу. На стадії проектування необхідно передбачати таку схему будівлі, при якій забезпечувалася б зміна обладнання без перебудови будівлі і забезпечувалася б швидка трансформація будівлі як за площею, так і по висоті. Зальні простору можуть легко адаптуватися до непрогнозованих змін, на відміну від кабінетних структур. Ці вимоги можуть бути задоволені лише завдяки приміщень «відкритого планування». Вони також збільшують взаємодії і частоті обміну ідеями між відвідувачами та учасниками. Відвідувачі, учасники

та митці потребують простору для формального та неформального спілкування. Добре сплановані, привабливі маршрути і місця для відпочинку забезпечують неформальні точки спілкування, а зали засідань з мультимедійним обладнанням для офіційного спілкування.

Принцип створення симбіотичного середовища – спрямований на створення зручного багатофункціонального середовища арт-центру, що гармонійно поєднується з навколишнім середовищем та структурою міста. Втілюється такими засобами:

1) Відповідність - дотримання сучасним соціально-культурним умовам, використання передових науково-технічних, інженерно-технічних досягнень, дотримання сучасним архітектурним тенденціям, новим напрямкам в образотворчому мистецтві, виставкових технологіях, формах експонування і традиції функціонування арт-центрів. Відповідності будівлі арт-центру потребам міста - застосування архітектурних рішень, доцільних в об'єктивних умовах.

2) Екологічність - спрямована на створення найбільш вдалого планувального рішення споруди, яке могло би зменшити шкідливий вплив на оточуюче середовище за рахунок використання енергозберігаючих технологій та озеленення, екологічно безпечних будівельних матеріалів. Сьогодні на формування архітектурного простору арт-центрів значно впливає екологічна складова. Екологізація простору переслідує мету створення здорового середовища для відвідувачів. Архітектурні і містобудівні засоби організації середовища застосовуються для компенсації шкідливих дій оточення на твори мистецтва і створення відповідного мікроклімату. Спосіб сучасного життя схильний до впливу екологізації, тобто прагненню до обліку оптимального співвідношення між світом живого і місцем його існування. В результаті відбувається зближення середовища і культури, складається концепція злиття воедино архітектури, виробів дизайну і мистецтва, візуальних комунікацій з природним оточенням на основі принципу збереження непоновлюваних природних ресурсів і дбайливого відношення до досягнень людської культури.

Екологізація простору передбачається в процесі проектування, а також на стадії реабілітації і в ході експлуатації архітектурного об'єкту. Професійні заходи цього плану можна підрозділити на три групи:

- використання природних засобів;
- технологічні і функціонально-експлуатаційні заходи;
- формально-композиційні і художньо-образні засоби [5].

Висновки. Таким чином визначено принципи архітектурно-планувальної організації будівель арт-центрів, а саме принципи атрактивності (домінантна роль об'єкту), диверсифікації, інтегральної комунікативності, симбіотичного середовища. Наведені принципи є основою для проектування арт-центрів та подальших досліджень щодо їх організації.

Список джерел

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Європейською Комісією про участь України у програмі «Креативна Європа»: програма Європейського Союзу для сектору культури та креативності, та про співробітництво між Україною та Європейським Союзом у підпрограмі «Медіа» програми «Креативна Європа» № 978-VIII від 03.02.2016. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/978-19/paran2#n2> (дата звернення: 18.03.17). – Назва з екрана.
2. Костюченко О.А. Основні екопідходи до формування архітектури будівель арт-центрів/ О.А. Костюченко // Архітектура та екологія: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29-30 жовтня 2013 року). – Частина I. – К.: НАУ, 2013. – С. 189-191.
3. Угода між Урядом України та Європейською Комісією про участь України у програмі "Креативна Європа": програма Європейського Союзу для сектору культури та креативності, та про співробітництво між Україною та Європейським Союзом у підпрограмі "Медіа" програми "Креативна Європа" (Угоду ратифіковано Законом № 978-VIII від 03.02.2016) Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_020 (дата звернення: 18.03.17). – Назва з екрана.
4. Цайдлер Э.Н. Многофункциональная архитектура. Пер.с нем./Э.Н. Цайдлер – М.: Стройиздат. -1988. – 187с. Multi – use architecture \ E.N. Zeidler – Karl Kramer Verlag Stuttgart.
5. Шебек Н.М. Типологічні особливості «атраکتивного» архітектурного середовища / Н. М. Шебек // Архітектурний вісник КНУБА: Наук.-вироб. збірник / Відпов. ред. Куліков П. М. – К., КНУБА, 2014. — Вип. 3. — С. 260-265.

Аннотация

В статье приведены основные принципы архитектурно-планировочных характеристик арт-центров. В работе собрано выводы исследования по созданию научной базы для проектирования арт-центров.

Ключевые слова: арт-центр, центр искусств, современное искусство, принципы организации, аттрактивность, среда.

Annotation

In the article the basic principles and planning architectural performance art centers. The paper contains findings of the survey to create a scientific basis for the design of an art center.

Keywords: art center, arts center, contemporary art, principles of organization attractiveness, environment.